

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ชัดเจนในเรื่องกฎแห่งกรรม โดยถือว่ากฎแห่งกรรมนั้นเป็นกฎธรรมชาติ พระพุทธศาสนาได้จำแนกกฎแห่งธรรมชาติออกเป็นนิยาม ๕ ซึ่งกรรมนิยาม เป็นหนึ่งในนิยาม ๕ นั้น อันเป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เป็นกระบวนการให้ผลของการกระทำ^๑ กฎแห่งกรรมเป็นหลักสัจธรรม ไม่มีใครสามารถหนีกฎแห่งกรรมพ้นได้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ใน ปาปวรรค ธรรมบท ว่า “บุคคลที่ทำความชั่วไว้ หนีไปแล้วในอากาศ ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีไปท่ามกลางมหาสมุทรก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ เพราะเขาอยู่แล้วในประเทศแห่งแผ่นดินใด พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ ประเทศแห่งแผ่นดินนั้นย่อมไม่มี”^๒ พระพุทธเจ้าเป็นกัมมวาทีตรัสเรื่องกรรมดังข้อความที่ปรากฏใน จูฬกัมมวิภังคสูตร พระสูตรว่าด้วยกฎแห่งกรรมที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สุภมาณพโตเถยบุตรว่า “สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เทวามและประณีต”^๓

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงศรัทธา ๕ ประการ ที่ประกอบด้วยเหตุผลและปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น มีถึง ๔ ข้อ ที่ว่าด้วยกรรมและวิบาก คือการให้ผลของกรรม ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายขยายความเพิ่มเติมว่า พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนกไว้ ๔ ประการ คือ

๑. กัมมสัทธา คือเชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อสาระสำคัญของกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีต้องได้รับผลดีจริง ทำชั่วต้องได้รับผลชั่วจริง

๒. วิปากสัทธา คือ เชื่อว่าวิบากหรือผลของกรรมมีจริง เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว ไม่มีใครหลบเลี่ยงวิบากแห่งกรรมชั่วของตนได้เลย

๓. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าแต่ละชีวิตมีกรรมเป็นของตน ใครจะดีหรือชั่ว ก็เพราะการกระทำของตนเอง ไม่มีใครหรือสิ่งใดมาบันดาลให้เป็นไป

๔. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อมั่นในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยปราศจากความสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ปักใจเชื่อว่าพระพุทธองค์ทรงพระคุณสมบูรณ์พร้อมทั้ง ๔ ประการ

^๑ ที.ม.อ. ๒/๔.

^๒ ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๗/๗๑.

^๓ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๕๐.

ตรัสรู้ธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนหากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้^๔

จากหลักศรัทธาทั้ง ๔ ประการนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรม และให้ความสำคัญแก่หลักกรรมว่า เป็นหลักธรรมที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะกรรมมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ กรรมจึงเป็นหลักธรรมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ประจำวันของบุคคลโดยทั่วไปไม่ว่าหน้า บุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง มีทุกข์หรือสุขนั้น มีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น มิใช่การกระทำของผู้อื่น พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของกรรมไว้ ดังมีพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ”^๕ หมายถึงกรรมที่บุคคลทำโดยมีเจตนา ดังนั้น กรรมจึงเกิดจากการกระทำของตัวเราเอง มิใช่มีใครมากำหนด การกระทำดี เรียกว่า กรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว ในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผลเรียกว่า วิบาก ที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับ ดังมีข้อความว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว”^๖

ในนิพเพธิกสูตร พระสูตรว่าด้วยธรรมบรรยายซ้ำแรกกิเลส ซึ่งมี ๖ อย่างคือ กามกิเลส เวทนา สัญญา อาสวะ **กรรม** และทุกข์ และในข้อที่ ๕ กล่าวถึง กรรม พระพุทธองค์ตรัสสรุปได้ว่า เจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ, เหตุเกิดแห่งกรรมคือ ผัสสะ, ความต่างกันแห่งกรรม คือ กรรมที่พึงเสวยในนรกก็มี กรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี กรรมที่พึงเสวยในแดนเปรตก็มี กรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลกก็มี กรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มี, วิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประการคือ (๑) กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน (๒) กรรมที่พึงเสวยในอภัพถัดไป และ (๓) กรรมที่พึงเสวยในอภัพต่อ ๆ ไป, ความดับแห่งกรรม คือ เพราะผัสสะดับ กรรมจึงดับ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘^๗

ลักษณะของกรรมประการหนึ่งคือ การจำแนกให้เห็นความแตกต่างของสรรพสัตว์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุแห่งกรรม ทำเหตุไว้อย่างไรก็จำแนกไปตามนั้น กรรมในแง่นี้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้มากมาย สามารถพิจารณาได้จากพระพุทธพจน์หลายแห่ง เช่น สุภมาณพโตทยยบุตร^๘ ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ทั้งหลายแตกต่างกัน บางคนมีอายุสั้น บางคนมีอายุยืน บางคน

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๐; ศรัทธา ๔ อย่างนี้ มีในพระบาลีเฉพาะข้อที่ ๔ คือ ตถาคตโพธิสัทธา อย่างเดียว; อ.ส.ต.ด. (ไทย) ๒๓/๔/๕, ว่าโดยใจความแล้ว ศรัทธา ๓ ข้อต้น ย่อมรวมลงในข้อที่ ๔ ทั้งหมด.

^๕ อ.จ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^๗ อ.จ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗-๕๗๘.

^๘ สุภมาณพเป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์ อยู่ที่หมู่บ้านตุทิ เขตกรุงสวาทถิ เขาได้เข้าเฝ้าและทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าหลายครั้ง โดยได้ถามเรื่องการปฏิบัติของคฤหัสถ์และบรรพชิต การงานของคฤหัสถ์และบรรพชิต และทางไปพรหมโลก; ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๒-๔๖๗/๕๘๓-๕๘๗, ภายหลังที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้ฟังธรรมจากพระอานนทจึงประกาศตนเป็นอุบาสก; ที.ส. (ไทย) ๙/๔๔๔-๔๔๐/๑๙๗-๒๑๒.

มีโรคน้อย บางคนมีโรคน้อย บางคนมีผิวพรรณทราม บางคนมีผิวพรรณดี บางคนมีอำนาจน้อย บางคนมีอำนาจมาก บางคนมีโรคเล็กน้อย บางคนมีโรคมาก บางคนเกิดในตระกูลต่ำ บางคนเกิดในตระกูลสูง บางคนมีปัญญาน้อย บางคนมีปัญญามาก พระพุทธเจ้าตรัสบอกไว้ว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^๙ จากนั้นพระองค์ได้จำแนกเหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์อายุสั้นเพราะเคยฆ่าสัตว์ไม่มีความกรุณาในสัตว์ เหตุที่ทำให้อายุยืนเพราะไม่ฆ่าสัตว์ และมีความเอ็นดูสัตว์ เหตุที่ทำให้มีโรคน้อยเพราะชอบเบียดเบียนสัตว์ เหตุที่ทำให้มีโรคน้อยเพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ เหตุที่ทำให้ผิวพรรณทรามเพราะโกรธ เหตุที่ทำให้ผิวพรรณผ่องใสเพราะไม่โกรธ เหตุที่ทำให้มีอำนาจน้อยเพราะริษยา เหตุที่ทำให้มีอำนาจมากเพราะไม่ริษยา เหตุที่ทำให้โรคเล็กน้อยเพราะไม่ให้ทาน เหตุที่ทำให้โรคมากเพราะให้ทาน เหตุที่ทำให้เกิดในตระกูลต่ำเพราะกระด้างเย่อหยิ่งเป็นต้น เหตุที่ทำให้เกิดในตระกูลสูงเพราะไม่กระด้างเย่อหยิ่งเป็นต้น เหตุที่ทำให้ปัญญาทรามเพราะไม่เข้าไปหาสมณพราหมณ์ เหตุที่ทำให้ปัญญามากก็เพราะเข้าไปหาสมณพราหมณ์^{๑๐} จะเห็นได้ว่า กรรมได้จำแนกตามเหตุปัจจัยแห่งการกระทำเป็นหลัก

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงกรรมและวิบาก มีที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ดังนี้

๑. กรรมดำมีวิบากดำ คือ บุคคลปรุงแต่งกายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร ที่มีความเบียดเบียน ครั้นปรุงแต่งแล้วจึงเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะเช่นนั้นย่อมถูกต้องบุคคลนั้น เขาถูกผัสสะเช่นนั้นกระทบเข้า ย่อมเสวยเวทนาที่เป็นทุกข์เหมือนพวกสัตว์นรก

๒. กรรมขาวมีวิบากขาว คือ บุคคลปรุงแต่งกายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร ที่ไม่มีความเบียดเบียน ครั้นปรุงแต่งแล้วจึงเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะเช่นนั้นย่อมถูกต้องบุคคลนั้น เขาถูกผัสสะเช่นนั้นกระทบเข้า ย่อมเสวยเวทนาที่เป็นสุขเหมือนพวกเทพชั้นสุกภิกขะ

๓. กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว คือ บุคคลปรุงแต่งกายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร ที่มีทั้งความเบียดเบียนและความไม่เบียดเบียน ครั้นปรุงแต่งแล้วจึงเข้าถึงโลกที่มีทั้งความเบียดเบียนและความไม่เบียดเบียน ผัสสะเช่นนั้นย่อมถูกต้องบุคคลนั้น เขาถูกผัสสะเช่นนั้นกระทบเข้าจึงเสวยเวทนาที่มีทั้งสุขและทุกข์ระคนกันเหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวกและวินิปาติกะบางพวก

๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม^{๑๑} คือ เจตนาเพื่อละกรรมทั้ง ๓ ประเภทข้างต้นนั้น^{๑๒} ซึ่งหมายถึงเจตนากรรมในมรรคทั้ง ๔ ที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม^{๑๓}

^๙ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๔๙-๓๕๐.

^{๑๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๔๙-๓๕๐.

^{๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๑/๕๗-๕๙, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒-๒๓๘/๓๔๕-๓๕๔.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๑/๗๙-๘๑, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๓/๓๔๖-๓๔๘.

^{๑๓} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๘๑/๗๗.

วิบากแห่งกรรม หมายถึง การให้ผลของกรรม ซึ่งมีประเด็นที่ควรทำความเข้าใจ ๒ ประการคือ ลักษณะกรรมและผลของกรรมตามเหตุแห่งการกระทำ และกาลเป็นที่ให้ผลของกรรม โดยเฉพาะวิบากแห่งกรรม ตามนัยแห่งนิพเพธิกสูตร ที่ระบุว่า วิบากกรรมมี ๓ ประการ คือ

๑. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน
๒. กรรมที่พึงเสวยในอัตภาพถัดไป
๓. กรรมที่พึงเสวยในอัตภาพต่อ ๆ ไป^{๑๔}

การให้ผลของกุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถนี้ มีทั้งให้ผลในชาตินี้และชาติหน้า ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบช้ำ มีมือเปื้อนเลือด ปกใจอยู่ในการฆ่า และการทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งปวง บุคคลนั้นย่อมกระเสือกกระสนด้วยกาย วาจา และใจ กายกรรม วจีกรรม และมนกรรมของเขาครัดเคี้ยว คติของเขาก็ครัดเคี้ยว การอุปบัติของเขาก็ครัดเคี้ยว สำหรับผู้มัวติดครัดเคี้ยว มีอุปถิตครัดเคี้ยว เรากล่าวว่ามีคติอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ นรกมีทุกข์โดยส่วนเดียว หรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานที่มีปกติกระเสือกกระสน ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฎฐิ^{๑๕}

ความจริง การให้ผลของกรรมหรือวิบากกรรมนี้ เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก มีความซับซ้อนเกินวิสัยของมนุษย์ธรรมดา ต้องอาศัยพระพุทธญาณ จึงจะกำหนดกรรมและวิบากกรรมของสรรพสัตว์ได้อย่างไรก็ตาม เมื่อว่าตามคัมภีร์แล้วจะเห็นได้ว่า ความเป็นสากลของกรรมคือ การให้ผลของกรรมหรือวิบากกรรมนี้ มีแนวคำสอนที่รองรับคือ “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว”^{๑๖} พระพุทธพจน์นี้ เป็นการยืนยันถึงผลของกรรมที่สัมพันธ์กับเหตุ ทำเหตุแห่งกรรมไว้อย่างใด ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ผลก็ย่อมมีตามเหตุแห่งกรรมนั้น ดังพระพุทธภาษิตว่า

ตนทำบาปกรรมเอง ก็เศร้าหมองเอง
 ตนไม่ทำบาปกรรมเอง ก็บริสุทธิ์เอง
 ความบริสุทธิ์ และไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน
 คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้^{๑๗}

อนึ่ง ยังมีพระพุทธภาษิตว่า

กรรมของใคร ๆ ย่อมไม่สูญหายไปไหน
 เขาต้องได้รับผลกรรมนั้น และเป็นเจ้าของกรรมนั้น
 คนโง่เขลาผู้ชอบทำกรรมชั่วหยาบ
 จะประสบทุกข์ที่ตนได้รับในโลก^{๑๘}

^{๑๔} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗, อัง.เอภาทสก. (ไทย) ๒๔/๒๑๗/๓๕๗, อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๖๓๕/๓๘๕, ๘๙๐-๘๙๑/๕๐๖-๕๐๗.

^{๑๕} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๒๑๖/๓๕๓.

^{๑๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^{๑๗} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๕/๘๔.

^{๑๘} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๗๒/๖๖๐-๖๖๑.

พระพุทธภาษิตนี้ ชี้ให้เห็นได้ว่า การให้ผลของกรรมหรือวิบากกรรมนั้นมีอย่างแน่นอน คนทำกรรมชั่ว จิตของเขาย่อมเศร้าหมองทันที ถึงแม้ว่าการแสดงออกทางกายและวาจาจะไม่ปรากฏให้เห็นก็ตาม ส่วนระดับจิตใจนั้น เขาได้สั่งสมกรรมไว้แล้ว ส่วนเวลาหรือสถานที่ในการให้ผลนั้น ไม่สามารถกำหนดได้ เพราะมีเหตุปัจจัยอื่นมาสนับสนุนหรือตัดรอน เมื่อกรรมได้รับเหตุปัจจัยอย่างอื่นสนับสนุน หรือตัดรอนเบี่ยงเบนให้เกิดผลอีกแบบหนึ่ง หรือยังไม่ให้ผล คนจึงเข้าใจผิดคิดว่ากรรมไม่ให้ผล หรือให้ผลคนละอย่าง

อนึ่ง ในอรรถกถาธรรมบท ยังได้แสดงให้เห็นถึงกรรม และผลกรรมของบุคคลต่าง ๆ เช่น กรรมของนายโกตุหลิเก ซึ่งได้ทิ้งลูกน้อยไว้กลางทาง ด้วยผลกรรมนั้นเขาถูกทิ้งถึง ๗ ครั้งในระหว่างภพ และก่อนใกล้ตายเขาได้เห็นสุนัขของนายโคบาลได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ใจก็นึกอิจฉาสุนัขนั้น ตกกลางคืนเนื่องจากเขาทานอาหารมากเกินไป อาหารไม่ย่อย จึงตายไปแล้วบังเกิดในท้องสุนัข ผลกรรมดีในชาติเป็นสุนัขเขาได้ไปเกิดเป็นเทพบุตร จุตติจากเทพบุตรมาเกิดเป็นมนุษย์ ถูกเศรษฐีผู้มีจิตริษยาจ้างคนนำไปทิ้งไว้ที่ประตูคอกโค ทางเกวียน ๕๐๐ เป็นต้น^{๑๙} ซึ่งในเรื่องนี้ เราจะเห็นการให้พลังแห่งกรรมดีตามรักษาชีวิตของเขา ในขณะเดียวกัน ก็เห็นพลังแห่งกรรมชั่วผลักดันชีวิตเขาอย่างไม่ลดละ และให้ผลอย่างแผ่ไพศาลทีเดียว

นอกจากนี้ ยังมีกรรมชั่วที่ให้ผลทันตาเห็นของนายจุนทสุกริก ที่ดำเนินชีวิตด้วยการฆ่าสุกรเป็นอาชีพ และวิธีการฆ่าของเขาก็เป็นวิธีที่โหดเหี้ยมมาก คือการเอาน้ำร้อนกรอกเข้าไปในปากสุกร เขาทำอย่างนี้อยู่ ๕๕ ปี ก่อนตายผลของกรรมนี้ได้ตามทัน ทำให้เขามีสภาพเหมือนสุกรที่กำลังถูกฆ่า^{๒๐} กรรมชั่วที่ให้ผลแบบข้ามภพข้ามชาติของนางกาลียกษิณี ในเรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์แห่งการทำกรรมชั่วและจองเวรกันแบบข้ามชาติ ในที่สุดต้องแก้ไขด้วยพุทธวิธี^{๒๑} และกรรมชั่วของนายโกกะพรานที่ปล่อยสุนัขไล่กัดพระเถระ แต่บาปกรรมลงโทษตนเองต้องถูกสุนัขของตนกัด^{๒๒} และกรรมของการที่ถูกไฟไหม้ในอากาศ กรรมของภรรยานายเรือที่ถูกโยนในทะเล และกรรมของภิกษุ ๗ รูปอดอาหาร ๗ วันในถ้ำ เรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นผลกรรมชั่วที่ให้ผลแตกต่างกัน แม้ว่าผู้นั้นจะไปอยู่ที่ไหนๆ ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกรรมที่ตนกระทำแล้วได้ จึงมีพระพุทธภาษิตว่า

คนทำบาปถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศก็ไม่พ้นจากบาปกรรม
ถึงจะดำลงไปกลางทะเล ก็ไม่พ้นจากบาปกรรม
ถึงจะเข้าไปหลบตัวในซอกเขา ก็ไม่พ้นจากบาปกรรม
เพราะไม่มีแผ่นดินสักส่วนหนึ่งที่คนทำบาปยืนอยู่แล้ว
จะพ้นจากบาปกรรมได้^{๒๓}

^{๑๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๕/๑๕๓.

^{๒๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๐/๑๑๙.

^{๒๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔/๔๖.

^{๒๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๐๓/๒๙-๓๑.

^{๒๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๐๕/๓๖-๔๐.

ส่วนกรรมดีของมฆมาณพและบริวาร ที่บำเพ็ญวัตรบ ๗ ส่งผลให้เกิดเป็นท้าวสักกะจอมเทพได้ครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๒๔} กรรมดีของนางปติปัชฌา ที่ปฏิบัติดีต่อสามีก่อผลให้เกิดในสวรรค์^{๒๕} กรรมดีแม้เพียงทำจิตใจให้เลื่อมใสของมัญญกุณฑลก็ส่งผลให้เกิดในสวรรค์ อย่างไรก็ตาม กรรมนอกจากจะจำแนกให้เห็นความแตกต่างเป็นรายบุคคลแล้ว บางครั้งยังจำแนกให้เห็นในระดับสังคมด้วย เช่น ผลกรรมหมู่ของพระเจ้าวิทูททะและบริวาร จำแนกให้เห็นทั้งผู้ทำกรรมดีและกรรมชั่ว^{๒๖} เพราะกรรมเริ่มจากจิตของมนุษย์ก่อน จากนั้นก็ขยายวงกว้างออกไป ในพระพุทธศาสนาจึงเน้นการดับกรรมในระดับปัจเจกก่อน คือแก้ไขที่ตัวมนุษย์ก่อนจึงแก้ไขคนอื่น ดังพระพุทธภาษิตว่า สอนตนเองให้ได้ก่อนจะสอนคนอื่น^{๒๗}

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ตราบใดที่ยังกระทำความกรรมอยู่ คือไม่ดับกรรม บุคคลก็ยังคงต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร หรือเสวยผลกรรมอยู่ตราบนั้น แต่อย่างไรก็ดี อเสขบุคคลผู้บรรลุปะระอรหัตแล้ว แม้จะดับกรรมเพราะหมดกิเลสแล้ว แต่เมื่อชั้นธัมมยังไม่ดับ คือมีชีวิตอยู่ ก็ยังต้องเสวยเศษที่เหลือของกรรม ที่เรียกว่า “วิปากาวเสส” ซึ่งแปลให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า เศษวิบากแห่งกรรม ดังกรณีตัวอย่างที่พระมหาโมคคัลลานเถระ พระอัครสาวกเบื้องซ้ายผู้มีฤทธิ์มาก ต้องถูกโจรฆ่าตาย ก็เพราะเศษวิบากของกรรม ซึ่งที่เคยประทุษร้ายต่อบิดามารดาในชาติปางก่อน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ตามข้อความในอรรถกถาธรรมบทว่า

ตตถ ตตถ อากิริตวา เตนาคนตวา “กิมิทน” ติ ปุณฺณสา “อิมสํ อนธมฺมหลกฺกานํ เอตํ กมฺมํ, สพฺพํ เกหํ กิลิณฺณ กโรณฺตา วิจฺรณฺติ, น สกฺกา เอเตหิ สหฺธิ อิกฺกฺจาเน วสฺสฺสน” ติ อาห. เอวํ ตาย ปุณฺปปุณฺ กถฺยมาณาย, เอวฺรูปิปี ปุริตปารมี สตฺโต มาตาปิตุหิ สหฺธิ ภิชฺชิ. โส “โหตุ, ขานิสฺสามิ เตสํ กตฺตพฺพน” ติ เต โกเชตฺวา “อมฺมตาตา อสุกฺกฺจาเน นาม ตุมหากํ ฅาตฺกา อาคมํ ปจฺจาสิสฺสนฺติ, มยํ ตตถ คมิสฺสามา” ติ เต ยานํ อารोเปตฺวา อาทาย คจฺจนฺโต อฏฺฐิมขณํ ปตฺตกาเล “ตาต รสฺมียํ คณฺห, โคณา ปทสฺสณฺยาย คมิสฺสนฺติ, อิมสฺมึ จาเน โจรา วสนฺติ, อหํ โอตฺรามิ” ติ ปีตุ หตฺถ รสฺมียํ ทตฺวา โอตฺริตฺวา คจฺจนฺโต สหฺทํ ปริวตฺเตตฺวา โจรานํ อฏฺฐิตสทฺทมาสิ. มาตาปิโตรํ ตํ สหฺทํ สุตฺวา “โจรา อฏฺฐิตา” ติ สณฺณาย “ตาต มยํ มหฺลลกา, ตวํ อตฺตานเมว รกฺขาหิ” ติ อาหฺสุ. โส มาตาปิโตรํ ตถา วิวณฺเตปิ โจรสหฺทํ กโรนฺโต โภกฺกฺญตฺวา มาเรตฺวา อฏฺฐิยํ จิปีตฺวา ปจฺจาคมิ.

สตถา อิหํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว โมคคฺลลโน เอตตํ กมฺมํ กตฺวา อนกฺวสฺส- สตสฺสหาณิ นิรเย ปจฺจิตฺวา วิปากาวเสสฺสน อตฺตภาวสฺเต เอวเมว โภกฺกฺญตฺวา สณฺจฺจนฺนิโต มรณํ ปตฺโต, เอวํ โมคคฺลลเนน อตฺตโน กมฺมานุรูปเมว มรณํ ลพฺถิ ...”^{๒๘}

^{๒๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๙๘-๒๑๐.

^{๒๕} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๘/๔๒, พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๓๓๙-๓๔๑.

^{๒๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๓๕/๓๑๘.

^{๒๗} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๘/๘๑.

^{๒๘} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๑๓๖/๕๒.

แปลว่า พระศาสดาครั้นตรัสบุพกรรมนี้ของพระมหาโมคคัลลานะนั้นแล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะ ทำกรรมประมาณเท่านี้ ใหม่ในรอกหลายแสนปี ด้วยวิบากที่ยังเหลือ จึงถูกทุบต้อนนั้นแล ละเอียดยกหมด ถึงมรณะสิ้น ๑๐๐ อตภาพ โมคคัลลานะได้มรณะอย่างนี้ ก็พอสมควรกรรมของตนเองแท้ ...”^{๒๙}

ตามที่แสดงตัวอย่างมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า “วิปากาวเสส” ในภาษาบาลี ซึ่งแปลว่า เศษที่เหลือแห่งวิบาก หรือเศษวิบากของกรรม จะใช้กับการเรียกผลของกรรมเฉพาะของผู้บรรลุอรหัตผลแล้วเท่านั้น เพราะท่านหยุดกรรมนั้นแล้วเมื่อบรรลุอรหัตผล กล่าวคือตัดสังโยชน์ล่วงพ้นสังสารวัฏได้เด็ดขาดแล้ว แต่เมื่อชนยังยังเป็นไปอยู่ การกระทำของท่านไม่เรียกว่า กรรม สักแต่ว่าเป็นกิริยา กระนั้น ตราบที่ท่านยังไม่ดับขันธ ก็ยังต้องเสวย **เศษวิบากของกรรม**ที่ยังหลงเหลืออยู่ ซึ่งมีตัวอย่างให้ศึกษามากมายในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

เพราะฉะนั้น จากปัญหาในเรื่องผลวิบากที่เหลือหรือเศษกรรม ที่ตกค้างแก่พระอรหันต์ซึ่งยังดำรงชีพ ดำรงเบญจขันธ์ที่เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน ดังกล่าวนี้นี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องเศษวิบากของกรรมว่าเป็นอย่างไร สัมพันธ์กับสังสารวัฏอย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่องเศษวิบากของกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและเศษวิบากของกรรมกับสังสารวัฏ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง ศึกษาเรื่องเศษวิบากของกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเรื่องเศษวิบากของกรรม ประกอบไปด้วยกรรมและการให้ผลของกรรม เศษวิบากของกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและเศษวิบากของกรรมกับสังสารวัฏ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กับพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์พิเศษ ตำรา บทความวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^{๒๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๓๖/๖๖.

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ กรรมและการให้ผลของกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ สาขาวิชาของกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและสาขาวิชาของกรรมกับสังสารวัฏเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สาขาวิชาแห่งกรรม หมายถึง ผลแห่งการกระทำที่เหลือจากการกระทำกรรมหนัก ในที่นี้ใช้ในบริบทของคำศัพท์บาลีว่า วิปากาวเสส ซึ่งหมายถึงเฉพาะสาขาวิชาแห่งกรรมที่ให้ผลต่อพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ที่ยังดำรงชีพอยู่ในชั้นสุปปาติเสสนิพพาน ต่อเมื่อเข้าถึงชั้นอนุปาติเสสนิพพาน ดับกิเลสโดยไม่มีด้วยคือขั้นแล้วจึงจะพ้นจากสาขาวิชาแห่งกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาที่แสดงออกทางกาย วาจาและใจ แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ กรรมดี กรรมชั่ว และไม่ดีไม่ชั่ว

วิภังค หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิดด้วยอำนาจแห่งกิเลส กรรมและวิบาก

วิบาก หมายถึง ผลแห่งการกระทำทางทวารทั้ง ๓ ที่จะบังเกิดให้เป็นไปตามกฎสังสารวัฏหรือกฎแห่งกรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิด

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักกรรมในพระพุทธศาสนา” ว่า ทุก ๆ คนทำกรรมใด ๆ ไว้ กรรมนั้น ๆ ย่อมให้ผลในปัจจุบันบ้าง ในภายหน้าบ้าง ในเวลาต่อ ๆ ไปบ้าง ตามแต่กรรมนั้น ๆ จะหนักเบาอย่างไร ท่านเปรียบเหมือนอย่างยืนอยู่บนที่สูงและโยนสิ่งต่าง ๆ มีก้อนหิน ก้อนดิน กิ่งไม้ใบหญ้าเป็นต้นลงมา ของที่มีน้ำหนักมากย่อมตกลงสู่พื้นดินก่อน ส่วนของที่มีน้ำหนักน้อยกว่าก็ตกถึงพื้นดินภายหลังโดยลำดับ กรรมก็ฉนั้น กรรมที่หนักให้ผลก่อน ส่วนกรรมที่หนักน้อยกว่าหรือเบากว่าก็ให้ผลตามหลัง การให้ผลของกรรมจึงเกี่ยวกับเวลาประกอบกับสถานการณ์ ๔ อย่าง คือ (๑) คติ (๒) อัตภาพ (๓) กาลสมัย (๔) การประกอบกรรมในปัจจุบัน^{๓๐}

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “โลกทิปนี” ว่า สัตว์ทำกรรมประเภทใดไว้ จึงต้องมาถือกำเนิดเป็นสัตว์ในอสุรกายภูมินี้ คำตอบก็มีว่า เท้าที่ปรากฏโดยมาก อุกุศลกรรมที่สัตว์ทั้งหลายทำด้วยโลภเจตนา ย่อมส่งผลให้มาเกิดในภูมินี้ เช่นเมื่อครั้งเป็นมนุษย์มีความโลภมากประจําจิต ประกอบทุจริตกรรมด้วยการปล้นขโมยหรือฉ้อโกงลักทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ไม่รู้จักประกอบอาชีพทำมาหากิน เห็นท่านมีสมบัติก็เกิดอิจฉาริษยาปรารถนาจะทำลายล้าง หรืออยากจะเอาไว้เป็นของตนแล้วก็ลงมือประกอบอกุศล เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งสมบัติที่ตนปรารถนา หรือ

^{๓๐} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **หลักกรรมในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๗.

มิฉะนั้นก็เป็นคนโลภมาก น้อโกงเอาทรัพย์สินอันเป็นของสงฆ์ ซึ่งบุคคลผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายอุทิศเป็นทานวัตรนับเข้าในสังฆทาน หรือมิฉะนั้น เห็นเขาขุดบ่อขุดสระสร้างสาธารณสถานสำหรับคนทั่วไป ก็หาทางทำลายล้างไม่ให้ผู้คนบริโภคใช้สอยด้วยน้ำจิตริษยาเป็นพาลชน ครั้นแตกกายทำลายตน อกุศลกรรมเหล่านี้ ก็ฉุดกระชากลากลงไปเกิดในนรก ต้องหมกไหม้ อยู่ด้วยไฟนรกสิ้นกาลช้านาน พ้นจากนรกแล้ว เศษบาปยังไม่สิ้น จึงต้องมาถือกำเนิดในอสุรกายภูมินี้^{๓๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงเรื่องกรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักปฏิจจสมุปบาท ไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิญญู ๓ คือ เมื่อคนเรามากิเลสแล้ว ก็ต้องทำกรรม และเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นด้วย ดังความตอนหนึ่งว่ากรรมเป็นเพียงส่วนหนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท เห็นได้ชัดเมื่อแยกส่วนในกระบวนการนั้นออกเป็น ๓ วิญญู คือ กิเลส กรรม และวิบาก หลักปฏิจจสมุปบาทแสดงถึงกระบวนการทำกรรมและการให้ผลของกรรมทั้งหมด ตั้งต้นแต่กิเลสที่เป็นเหตุให้ทำกรรม จนถึงวิบากอันเป็นผลที่จะได้รับ เมื่อเข้าใจปฏิจจสมุปบาทดีแล้ว ก็เป็นอันเข้าใจหลักกรรมชัดเจนไปด้วย^{๓๒}

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) ได้กล่าวถึงเรื่อง การให้ผลของกรรม มีเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ในหนังสือเรื่อง กฎแห่งกรรม สรุปความได้ว่า กรรม หมายถึงการกระทำ ถ้าทำดี จัดเป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม หรือบุญกรรม ถ้าทำชั่วจัดเป็นกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม หรือบาปกรรม ผลของกรรมดีและกรรมชั่วมีจริง คือ ใครทำดีก็ย่อมได้ดี ใครทำชั่วก็ย่อมได้ชั่ว เห็นกันอยู่เป็นจำนวนมากแม้ในปัจจุบัน เป็นเพียงแต่ว่ากรรมนั้นจะให้ผลเร็วหรือช้าเท่านั้น การให้ผลของกรรมมีเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะกรรมบางอย่างให้ผลเร็ว ส่วนกรรมบางอย่างให้ผลช้า กรรมบางอย่างให้ผลในชาตินี้ กรรมบางอย่างให้ผลในชาติต่อไป ดังนั้น จึงกล่าวกันว่า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม^{๓๓}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดมีความเกี่ยวข้องกันไว้ในหนังสือ “กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด” สรุปความได้ว่า ในทางพุทธศาสนา ความไม่เชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด จัดเป็นมิจฉาทิฎฐิประเภทหนึ่งมิจฉาทิฎฐิ คือความเห็นผิด มี ๑๐ ประการ เป็นระบบความเชื่อซึ่งชาวพุทธจะต้องไม่รับเข้ามาในความคิด โดยเฉพาะข้อสำคัญคือ ข้อ ๔ ที่ว่าไม่มีผลแห่งกรรมดีกรรมชั่ว ข้อนี้สำคัญมากเพราะถ้าคนเราเชื่อว่าไม่มีผลกรรมดีกรรมชั่วแล้ว ในการดำเนินชีวิตคนเราอาจไม่ต้องเกรงกลัวบาปกรรมอะไรทั้งสิ้น ซึ่งจะมีผลทำให้สังคมไม่อาจจะอยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังนั้นถ้ามองในแง่ของนักปฏิบัตินิยม ก็ต้องยอมรับว่า ความ

^{๓๑} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), “โลกที่ป่น”, อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), (กรุงเทพมหานคร: วัดยานนาวา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๑.

^{๓๓} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๗.

เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมช่วยให้สังคมดีขึ้น ปัญหาของการละเมิดศีลธรรมหรือปัญหาจริยธรรมคงจะลดน้อยลงไป^{๓๔}

พร รัตนสุวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “แว่วเสียงสวรรค์ เล่ม ๓” ว่า ชีวิตเป็นเรื่องลึกลับ เราจะศึกษากันแต่ภายในขอบเขตของประสาทสัมผัสเท่านั้นไม่ได้ เพราะชีวิตไม่ได้เอากำเนิดมาจากวัตถุ แต่ชีวิตเอากำเนิดมาจากวิญญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตาเรามองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ด้วยประสาททั้งห้า และสิ่งที่จะบันทาลให้คนเราเป็นอะไรก็ได้ นั่น ความสำคัญก็ไม่ใช่อยูที่พ่อแม่หรือสิ่งแวดล้อม แต่อยู่ที่วิบากซึ่งมีอยู่ในวิญญาณ^{๓๕}

วคิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด” ว่า กรรมที่บุคคลทำแล้ว จะให้ผลครั้งเดียวผ่านไปก็หาไม่ ย่อมตามให้ผลครั้งแล้วครั้งเล่า ขาดแล้วขาดเล่าจนกว่าจะสิ้นแรงหมดไป เปรียบเหมือนต้นไม้ที่บุคคลปลูกไว้เพียงครั้งเดียว แต่ให้ผลเป็นร้อย ๆ ครั้ง จนกว่าจะตายไป^{๓๖}

รศ.ดร. สมภาร พรมทา ได้กล่าวถึงการให้ผลของการกระทำ แม้เพียงเล็กน้อย หรือปกปิดเอาไว้เมื่อถึงเวลาของการให้ผลต้องได้รับผลแน่นอน ดังข้อความในหนังสือ “ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” ว่า แม้ว่าการพิสูจน์กรรมจะไม่อาจทำได้ชัดเจนเหมือนการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างอาหารและสุขภาพที่กล่าวข้างต้น แต่พุทธศาสนาก็เสนอวิธีพิสูจน์กรรมบางแง่เช่นในแง่ที่กรรมจะสัมพันธ์กับจิตใจอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ คนทำดีแม้ไม่มีใครเห็นก็ภูมิใจกับการกระทำนั้น ส่วนคนที่ทำชั่วย่อมเดือดร้อนใจแม้ไม่มีใครเห็นก็ตาม จริงที่บางครั้งคนชั่วอาจหลอกตนเองหรือลอบใจตนเองว่าไม่ควรเดือดร้อนใจที่ได้ทำสิ่งนั้นลงไป แต่พุทธศาสนาเชื่อว่าในท้ายที่สุดเขาจะไม่สามารถหลอกตัวเองได้ตลอดไป ณ วันที่เขาแก่ชราขึ้นหรือกำลังล้มลงหายใจอยู่บนเตียงในโรงพยาบาล สิ่งที่เขาทำไว้ทุกอย่างที่เป็นกรรมชั่วและเคยกดไว้ได้ชั่วคราวด้วยการหลอกตนเองจะพรั่งพรูออกมาบีบเค้นทรมานจิตใจของเขา นี่คือกฎแห่งกรรมที่ไม่มีใครอาจต้านทานหรือเบี่ยงเบนได้^{๓๗}

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า เป็นผลงานที่กล่าวถึงกรรมและกฎแห่งกรรมที่ต้องให้เวียนว่ายตายเกิด กล่าวถึงถ้าทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ถ้าทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เมื่อยังไม่หมดกิเลสก็ดับกรรมมิได้ อุบายวิธีการดับกรรมต้องดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ แม้กระนั้นก็ยังเป็นเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับกรรมให้ถูกต้อง ยังไม่มีเอกสารใดกล่าวถึงเศษวิบาก หรือวิบากที่ยังหลงเหลืออยู่ของพระอรหันต์ แม้ว่าท่านจะสิ้นกิเลสแล้ว ไม่มีการสร้างกรรมใหม่อีกต่อไป แต่กรรมเก่าที่เรียกว่า “วิบากาเสส” หรือเศษวิบากของกรรมก็ยังตามมาให้ผล ตราบใดที่ไม่ดับขันธนิพพาน

^{๓๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พระฆังทอง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

^{๓๕} พร รัตนสุวรรณ, “แว่วเสียงสวรรค์ เล่ม ๓”, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๓๖} วคิน อินทสระ, “หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๒.

^{๓๗} สมภาร พรมทา, รศ.ดร., “ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๓.

๑.๖.๒ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูวิศิษฎ์บริหารคุณ (ฉลาด อาภสฺสโร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์นิรยภูมิในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ไว้ว่า เรื่องของกรรมจึงเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อจะได้พัฒนาตนเองให้พ้นจากทุกข์ และดำเนินไปสู่สุคติซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างปรารถนา กรรมที่จะนำไปสู่ทุกข์และสุคตินั้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรมบถ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ที่นำไปสู่ทุกข์ เรียกว่า อกุศลกรรมบถ และที่นำไปสู่สุคติ เรียกว่า กุศลกรรมบถ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติและหลักประพจน์ต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา เป็นระบบของการฝึกอบรมขั้น ศีลธรรม ที่เรียกว่า อธิศีลสิกขา กินความถึงหลักประพจน์ทั้ง ๓ ทาง คือ ทางกาย วาจา และใจ คลอบคลุมถึงมรรคทั้ง ๓ คือ สัมมวาจา สัมมกัมมันตะ สัมมาอาชีวะ^{๓๘}

พระมหาธีรสรณ์ ธมฺมโร (แสงสีลม) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ” ได้กล่าวถึงผลของกรรมกับการเวียนว่ายตายเกิดไว้ดังนี้ จากการศึกษาทำให้ทราบว่า กรรมนั้นสามารถให้ผลได้ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า และการให้ผลของกรรมจะเป็นไปใน ๒ ทาง คือ ผลทางนามธรรมและผลทางรูปธรรม ผลทางนามธรรม ได้แก่ ความบริสุทธิ์ผ่องใสของจิตใจที่เกิดจากการทำดี และความเศร้าหมองของจิตใจที่เกิดจากการทำชั่ว ส่วนผลทางรูปธรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิด (การเกิดใหม่) ในภพภูมิต่าง ๆ ๓๑ ภูมิ กล่าวคือ ถ้ากรรมดีให้ผล ก็จะนำไปเกิดในสุคติภูมิ ได้แก่ การได้ไปเกิดใน กามสุคติภูมิ ๗ รูปาวจรภูมิ ๑๖ และอรุพาจรภูมิ ๔ แต่ถ้ากรรมชั่วให้ผล ก็จะนำไปเกิดในทุกข์ภูมิ ได้แก่ การได้ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มินรก เป็นต้น ซึ่งการให้ผลของกรรมที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ นี้ จะเห็นได้ชัดจากเรื่องราวของบุคคลที่ระลึกชาติได้^{๓๙}

พระวิวัฒน์ อุตตเปโม (เอี่ยมเปรมจิต) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมและการให้ผลของกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท” ได้กล่าวถึงเปรตภูมิว่า มีเปรตหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งเสวยกรรมที่แตกต่างกันออกไปตามที่ได้ก่อกรรมนั้นเอาไว้ เรื่องเปรตก็มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทหลายเรื่องด้วยกัน ดังเช่นในเรื่องสัจจชัย เป็นต้น บางเรื่องนั้น การเกิดเป็นเปรตจะเกิดจากวิบากกรรมที่เหลือ เมื่อได้เสวยกรรมในนรกแล้วต่อมาได้เกิดเป็นเปรต^{๔๐}

^{๓๘} พระครูวิศิษฎ์บริหารคุณ (ฉลาด อาภสฺสโร), “ศึกษาวิเคราะห์นิรยภูมิในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๙๒.

^{๓๙} พระมหาธีรสรณ์ ธมฺมโร (แสงสีลม), “ความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการระลึกชาติ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๙-๙๐.

^{๔๐} พระวิวัฒน์ อุตตเปโม (เอี่ยมเปรมจิต), “การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมและการให้ผลของกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๕.

นพรัตน์ สมสวาสดี ได้กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อการหลุดพ้นจากกรรม” มีข้อความว่า ในปัจจุบันปัญหาการเมือง ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ล้วนมีสาเหตุมาจากการที่คนไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้คนในสังคม ประกอบกิจกรรมขึ้นมาเพื่อเป็นการแก้กรรมในรูปแบบอันหลากหลายต่างกันไป อาทิเช่น การตัดกรรม สแกนกรรมเอกซเรย์กรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ล้วนเป็นการหลอกลวง โดยทางพระพุทธศาสนา สอนให้เชื่อว่ากรรมดีหรือกรรมชั่ว อยู่ที่เรากระทำของเราเอง จะมีแต่ตัวเราเท่านั้นที่รู้ว่าทำกรรมดีหรือกรรมชั่วอะไรไว้บ้าง การรู้แจ้งเรื่องหลักกรรมและสังสารวัฏ เป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องมีผลเป็นความสุข มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตให้สูงขึ้น และทำให้ตระหนักถึงความหมายและคุณค่าของชีวิต การศึกษาให้รู้แจ้งในเรื่องของหลักกรรมหรือกรรม ๑๒ และการให้ผลจึงเป็นเสมือนหนทางที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง^{๔๑}

ปัทมา เอื้อรักษ์โอฬาร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโฆ) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” กล่าวถึงประเภทของกรรมโดย พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโฆ) เน้นว่า แม้แต่การนึกคิดก็จัดว่าเป็นกรรมแล้ว เช่น เราคิดจะลักทรัพย์หรือทำร้ายผู้อื่น แม้จะยังไม่ลงมือก็ถือว่าเป็นกรรมชั่ว ซึ่งจะต้องมีผลตอบแทนแล้ว ผิดกับการลงโทษตามกฎหมายอาญา ซึ่งจะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำได้เตรียมการหรือลงมือกระทำแล้วเท่านั้น ลำพังความคิดที่จะกระทำความผิดยังหาไม่โทษไม่ตามที่กฎหมายอาญาไม่เอาโทษในการคิดที่จะกระทำความผิดก็เพราะเป็นการยากที่จะพิสูจน์ความนึกคิดของบุคคล และเห็นว่ายังไม่มีเสียหายเกิดขึ้น แต่หลักของกรรมถือความคิดชั่วเป็นความผิด เนื่องจากแม้ว่าคนอื่นยังไม่เสียหาย ผู้คิดเองก็เสียหาย ฉะนั้นจึงต้องมีวิบากติดตามมา จะเห็นได้ว่า การสนองผลของกรรมมีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าการลงโทษของกฎหมายบ้านเมืองเป็นอย่างมาก^{๔๒}

ประพันธ์ ศุภษร เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” สรุปได้ว่า กรรม ในพระพุทธศาสนา คือ เจตนา คือ กรรม การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย วาจาและใจ เจตนาเป็นเจตสิกมีบทบาทสำคัญว่าเจตสิกอื่น เปรียบเหมือนหัวหน้าศิษย์ ลักษณะของกรรมมองจากการให้ผลมี ๓ ลักษณะคือ ลักษณะเป็นสากล เป็นการให้ผลระดับสังสารวัฏ ระดับสังคม และบุคคลเป็นการจำแนกสัตว์ให้แตกต่างกัน

^{๔๑} นพรัตน์ สมสวาสดี, “การศึกษาวิเคราะห์อริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อการหลุดพ้นจากกรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๔๒} ปัทมา เอื้อรักษ์โอฬาร, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโฆ) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๐-๘๑.

การแบ่งประเภทของกรรม ๒ ประเภท คือ กุศลกรรมและอกุศลกรรม กรรม ๓ ประเภท คือ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม กรรม ๔ ประเภท คือ กรรมดำให้วิบากดำ กรรมขาวให้วิบากขาว กรรมทั้งดำและขาวให้วิบากทั้งดำและขาว กรรมทั้งไม่ดำไม่ขาวให้วิบากทั้งไม่ดำไม่ขาว เจตนาในองค์มรรคเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม และกรรม ๑๒ เป็นการจัดประเภทของกรรมตามเวลาให้ผล การให้ผลตามลำดับของความหนักเบาของกรรม การให้ผลตามหน้าที่ของกรรม^{๔๓}

ศิริกาญจน์ ทศนีย์ไตรเทพ ได้กล่าวถึงการเสวยผลแห่งกรรมของพระองค์ลิมลเถระในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระองค์ลิมลเถระ” ว่า กรรมที่เป็นอุปชยเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในภพที่จะไปเกิด หรือภพหน้าและอุปปราปริยเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในภพต่อไป พระองค์ลิมลเถระตัดขาดแล้วด้วยอรหัตตมรรคยังคงเหลือแต่ที่ภูมเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันคือภพนี้เท่านั้น ซึ่งท่านก็ถูกก้อนดิน ท่อนไม้ ก้อนกรวด ที่บุคคลขว้างไปทางอื่น แต่มาตกลงที่ท่านเป็นเหตุให้ศีรษะแตก บาดรแตก สันหาญขาด จนพระพุทธรองค์ได้ประทานกำลังใจให้ท่านมีความอดทนอดกลั้น ที่ได้เสวยผลแห่งกรรมซึ่งเป็นเหตุให้หมกไหม้ในนรกสืบกาลนาน แต่เพียงในชาตินี้เท่านั้น เพราะเมื่อนิพพานไปแล้วจะไม่เกิดอีก เมื่อไม่เกิดอีกกรรมที่ท่านทำไว้ก็จะเป็โนโหสิกรรม คือไม่ส่งผลอีกต่อไป^{๔๔}

สุกัญญา โกติกาล ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ได้สรุปความหมายของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่า กรรมตามความหมายทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลกระทำไว้ในอดีต ปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กล่าวคือ ถ้าพูดถึงการกระทำเมื่อไรจะเป็นอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้นจัดเป็นกรรมทั้งสิ้นและจะต้องประกอบด้วยเจตนาเท่านั้น ถ้าไม่มีเจตนาเข้าไปประกอบไม่ว่าทางกายกรรม วจีกรรมหรือทางมโนกรรมแล้วไม่จัดว่าเป็นกรรมเป็นเพียงกิริยา โดยผลของกรรมเรียกว่า วิบากกรรม ส่วนผลของกิริยาเรียกว่า ปฏิกิริยา ซึ่งจัดเป็นกรรมที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจอันมีจุดเริ่มต้นที่ตัวเจตนา^{๔๕}

จากงานการวิจัย ซึ่งก็เช่นเดียวกับเอกสารที่ได้ทบทวนมาก่อนแล้ว ก็เป็นเรื่องความเข้าใจเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา เริ่มแต่กรรม คือ เจตนา หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย วาจาและใจ กรรมตามความหมายทางพระพุทธศาสนามีทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลกระทำไว้ในอดีต ปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ถ้าไม่มีเจตนาเข้าไปประกอบแล้วไม่จัดว่าเป็นกรรม เป็น

^{๔๓} ประพันธ์ ศุภสร, “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

^{๔๔} ศิริกาญจน์ ทศนีย์ไตรเทพ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องฆาตกรกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระองค์ลิมลเถระ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๔๕} สุกัญญา โกติกาล, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

แต่เพียงกิริยาเท่านั้น กรรมที่ได้กระทำไปแล้ว กรรมนั้นย่อมให้ผล เรียกว่า วิบากกรรม ในปัจจุบันบ้าง ในภายหน้าบ้าง ในเวลาต่อ ๆ ไปบ้าง ตามแต่กรรมนั้น ๆ จะหนักเบาอย่างไร ผลของกรรมแม้เพียงเล็กน้อยหรือปกปิดเอาไว้ เมื่อถึงเวลาของการให้ผลต้องได้รับผลแน่นอน ผลของกรรมดีจะนำไปสู่สุคติ มีความสุข ผลของกรรมชั่วจะนำไปสู่ทุคติมีความทุกข์ ผลของกรรมบางอย่างให้ผลช้า ส่วนผลของกรรมบางอย่างให้ผลเร็ว ฉะนั้น การให้ผลของกรรมจึงมีเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย พระพุทธศาสนา สอนให้เชื่อว่ากรรมดีหรือกรรมชั่ว อยู่ที่ว่ากระทำของเราเอง จะมีแต่ตัวเราเท่านั้นที่รู้ว่าทำกรรมดีหรือกรรมชั่วอะไรไว้บ้าง การรู้แจ้งเรื่องหลักกรรมเป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องมีผลเป็นความสุข มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตให้สูงยิ่งขึ้น

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ รวบรวมเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทย

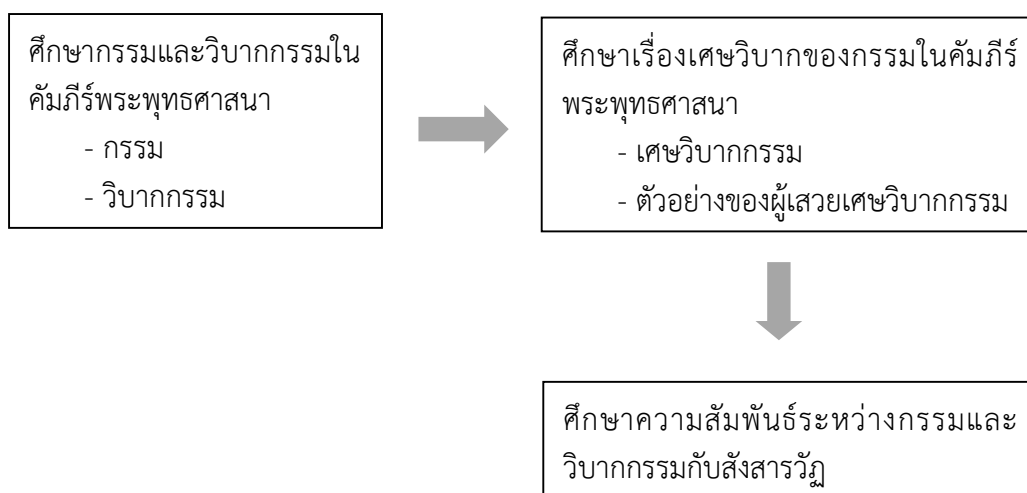
๑.๗.๒ รวบรวมเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสต่าง ๆ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานที่ทำการศึกษาวิจัย

๑.๗.๓ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิ

๑.๗.๔ สรุปผลที่ได้จากการวิจัยและเสนอแนะประเด็นที่มีประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเชิงวิพากของกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” สามารถแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมในคัมภีร์พระพุทธานุสา
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบเรื่องเศษวิบากของกรรมในคัมภีร์พระพุทธานุสา
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและเศษวิบากของกรรมกับสังสารวัฏ